

Asia: VN/2005/2020

Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistaminen

Lain soveltamisalan laajentaminen (1 §)

Valitse sopivin

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

-

Lain tavoite (2 §)

Valitse sopivin

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

-

Valtionosuuden tavoite (3 §)

Valitse sopivin

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

Lain perusteluissa mainitaan, että Taiteen edistämiskeskus (Taike) antaisi ministeriölle lausunnon, jossa tarkasteltaisiin mm. sitä, miten hakijoiden toiminta vastaa säädettyjä tavoitteita. Lain perusteluissa ei kuitenkaan avata tarkemmin, millä kriteereillä tai arviointiperusteilla Taike arvioi hakijoiden toimintaa suhteessa mainittuihin tavoitteisiin. Koska 3 § valtionosuuden tavoitteet ovat linjassa Taiken myöntäminen esittävän taiteen harkinnanvaraisten toiminta-avustusten tavoitteiden kanssa, olisi luontevaa, että valtionosuuden piiriin hakevia toimijoita arvioitaisiin Taikessa vastaavin kriteerein kuin harkinnanvaraisen toiminta-avustuksen hakijoita. Näissä kriteereinä ovat hakijayhteisön toiminnan tavoitteellisuus ja laatu, hakijayhteisön toiminnan laajuus ja vaikuttavuus, taiteellisen sisällön laatu sekä talouden kestävyys ja realismisuus.

Taikelle tulisi varmistaa riittävät resurssit em. lausuntojen tekemiseen, erityisesti niille vuosille, jolloin valtionosuusjärjestelmän piiriin voi hakea (2021 ja sen jälkeen 3 vuoden välein). Ministeriön ja Taiken tulisi myös selventää toimijoille, hyödynnetäänkö valtionosuusjärjestelmän piiriin hakevien arvioinnissa vertaisarvioinnin välineitä, esim. lausuntoja taidetoimikunnilta, vai tehdäänkö ministeriön pyytämät lausunnot Taikessa asiantuntijavalmisteluna.

Valtionosuuden saamisen edellytykset (4 §)

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

Pykälän 1 kohdassa säädetään, että järjestelmän piiriin hyväksytyt toimijat tulee toimia säännöllisesti ja ympärivuotisesti ja että toiminta on ammattimaista. Tämän lisäksi kohdassa mainitaan, että ”henkilöstöpolitiikassa otetaan huomioon työnantajavelvoitteet ja virka- ja työehtosopimukset”. Ministeriön tulisi selventää, miten tämän vaatimuksen toteutumista seurataan ja tullaanko toimijoilta pyytämään määräajoin tehtävissä arvioinneissa esimerkiksi työnantajavelvoitteisiin liittyvien suunnitelmien ja asiakirjojen esittämistä.

Pykälän 8 kohdan mukainen lisätty vaatimus monivuotisesta tavoitteista, toimintaa ja taloutta koskevasta suunnitelmasta on kannatettava.

3 § Valtionosuuden tavoitteista puhutaan esittävän taiteen edistämisestä ”taiteellisista lähtökohdista”. On ristiriitaista, että 4 § valtionosuuden saamisen edellytyksissä ei kuitenkaan arvioida taiteellista toimintaa, vaan edellytykset liittyvät yleisesti toiminnan säännöllisyyteen, ammattimaisuuteen ja talouteen.

Muutosehdotuksena esitämme, että pykälän 8 kohdassa mainittua monivuotista suunnitelmaa tarkasteltaisiin vastaavilla kriteereillä kuin Taiteen edistämiskeskuksen harkinnanvaraisen toiminta-avustuksen hakijoiden toimintaa. Tämä lisäisi kentän toimijoiden ja kahden erillisen rahoitusinstrumentin välistä tasa-arvoa ja olisi linjassa uudistuksen joustavuutta lisäävän tavoitteen kanssa. Jotta joustavuus ja kahden eri rahoitusjärjestelmän välillä liikkuminen olisi mielekästä ja järkevää, tulisi toimintaa arvioida vastaavilla kriteereillä kummassakin järjestelmässä.

Lisäksi yhtenäiset kriteerit vähentäisivät varsinkin harkinnanvaraisia avustuksia hakevien toimijoiden kokemaa huomattavaa epäoikeudenmukaisuuden kokemusta suhteessa valtionosuusjärjestelmän piirissä oleviin toimijoihin ja heidän tämänhetkisen toimintansa olemattomaan arviointiin.

Valtionosuuden myöntäminen toistaiseksi tai määräajaksi (5§)

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

Pykälän 1 momentin mukaan päätökset toimintayksiköiden hyväksymisestä valtionosuuden piiriin tekisi edelleen opetus- ja kulttuuriministeriö. Olisi kuitenkin hyvä tutkia Taiteen edistämiskeskuksen aseman kehittämistä siten, että se olisi tulevaisuudessa ainoa taiderahoituksen myöntäjä. Uudistusehdotuksen tausta-aineistossa esitellään muiden pohjoismaiden rahoitusjärjestelmiä, ja edellä mainitun kaltainen Taiken kehittäminen olisi linjassa näiden kanssa. Tämä myös vähentäisi edelleen kentän ja rahoitusjärjestelmien kahtiajakoa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että valtionosuuteen oikeutetut toimijat jakautuisivat kahteen eri kategoriaan päätöksen voimassaolon suhteen. Näkemyksemme mukaan toistaiseksi voimassa olevat valtionosuudet tulisi muuttaa kuuden vuoden määräaikaiseksi kategoriaksi.

Uudistuksen tavoitteena on ollut lisätä järjestelmän joustavuutta ja poistaa jäähmyttä, joka on leimannut nykyjärjestelmää. On huomattavaa, että työryhmän ehdotuksessa on kirjattu auki että: ”On kuitenkin todennäköistä, että uudessakin järjestelmässä valtionosuuden saajien vaihtuvuus olisi käytännössä suhteellisen vähäistä ja erityisesti valtionosuuden piiriin toistaiseksi hyväksytyjen toimintayksiköiden osalta niin suuret muutokset ovat epätodennäköisiä, että toimintayksikkö jäisi kokonaan valtionosuuden ulkopuolelle.” (s. 24) Työryhmä siis jo omassa esityksessään tunnustaa, että uudistuksen tavoitteena ollut joustavuus ja vaihtuvuuden lisääminen tuskin toteutuu.

Lisäksi nykyisen VOS-järjestelmän ulkopuolisten toimijoiden näkökulmasta on hämmästyttävää, että esityksessä suoraan mainitaan, että nykyisin valtionosuuden piirissä olevat esittävän taiteen yksiöt hyväksyttäisiin todennäköisesti uuden järjestelmän piiriin heti toistaiseksi (s. 33). Tällainen lausunto asettaa toimijakentän jo lähtökohtaisesti keskenään epätasa-arvoiseen asemaan ja antaa ymmärtää, että nykyisten VOS-toimijoiden järjestelmään uudelleen hakeminen ja kelpoisuuden arviointi on näennäistä. Kritisoimme erittäin vahvasti sitä, että nykyisille toimijoille esitetään näin vahvasti vanhaan järjestelmään sidottua etuoikeutettua asemaa, kun laki on vasta valmisteluvaiheessa.

Lisäksi se, että saman järjestelmän piirissä on 3-vuotisia määräaikaisia rahoituspäätöksiä ja toistaiseksi voimassa olevia rahoituspäätöksiä tuo esittävän taiteen kentälle uuden toimijoiden välistä epätasa-arvoa lisäävän elementin.

Valtionosuuden perusteeksi vahvistettavan henkilötyövuosien määrän määräytymisen perusteet (6 §)

Valitse sopivin

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

-

Korotetun valtionosuusprosentin määräytymisen perusteet (6 §)

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

6 § toisen momentin perusteluissa avataan laajasti niitä perusteita, joilla toimija voisi olla oikeutettu korotettuun valtionosuusprosenttiin osaan henkilötyövuosista.

Ensimmäinen peruste, kiertue- ja vierailutoiminta, on periaatteessa hyvä, mutta esitämme, että vastaanotettujen vierailuiden perusteella korotetun valtionosuusprosentin voisi saada vain, jos ottaa vastaan vierailuja lähinnä esittävän taiteen vapaan kentän toimijoilta. Korotettua prosenttia ei siis voisi saada VOS-toimijoiden keskinäisten vierailuiden perusteella. Lisäksi ministeriön tulisi jollain keinolla edellyttää toimijoilta, että vierailuihin ja yhteistöihin liittyvät sopimukset ovat reiluja ja tasa-arvoisia kaikille osapuolille.

Toinen peruste lapsille, kielellisille vähemmistöille tai erityisryhmille kohdistuvan toiminnan tukemisesta korotetulla prosentilla on kannatettava.

Kolmas peruste, jolla korotettua valtionosuusprosenttia myönnettäisiin kulttuuripoliittisesta syystä, on periaatteessa hyvä ja kannatettava. Vaikka lain perusteluissa mainitaan erityisesti tanssi- ja sirkustaide, tulee tällä perusteella voida tukea muutakin erityisesti vapaalla kentällä kehittynyttä toimintaa, kuten esitystaidetta, nykynukketeatteria, naamioteatteria, klovneriaa, soveltavaa teatteria jne. Esitämme, että tätä kulttuuripoliittista perustetta tulisi säännönmukaisesti käyttää osaan niiden toimijoiden henkilötyövuosista, jotka nousevat uusina 3-vuotiselle rahoitukselle VOS-järjestelmän piiriin. Näillä vapaalta kentältä VOS-järjestelmään siirtyvillä toimijoilla on tilastollisesti huomattavasti pienemmät kunnalliset avustukset. Riittämättömien toiminta-avustusten ja niukan kokonaistalouden takia toimijoiden mahdollisuudet ovat olleet heikkommat tehdä esimerkiksi laajoja markkinointipanostuksia lipunmyynnin ja muiden tulojen kasvattamiseksi. Ensimmäisiksi kolmeksi vuodeksi myönnetty korotettu valtionosuusprosentti osaan henkilötyövuosista auttaisi vapaalta kentältä VOS-järjestelmään siirtyneitä toimijoita kasvattamaan omarahoitusosuuttaan ja kehittämään toimintaansa edelleen.

Perusteluissa mainitaan, että ministeriö päättäisi siitä, kuinka moneen henkilötyövuoteen korotettu valtionosuusprosentti kohdistuisi. Olisi kuitenkin hyvä selvittää tässäkin asiassa ministeriön ja Taiken antaman lausunnon välistä suhdetta. Nyt jää epäselväksi, voiko Taike lausunnossaan esittää toimijalle korotettua valtionosuusprosenttia osaan henkilötyövuosista ja onko sillä painoarvoa ministeriön päätöksenteossa.

Olisi myös ensiarvoisen tärkeää, että ministeriö olisi VOS-järjestelmään liittyvissä päätöksissään mahdollisimman avoin ja päätösten perustelut olisivat läpinäkyviä. Varsinkin kustannusperusteiset päätösten perusteet ja toisaalta kulttuuripoliittisten päätösten takana olevat linjaukset tulisi tuoda esille rahoituspäätösten yhteydessä.

Uudistus antaa nyt hyvän mahdollisuuden perinteisen alueteatterijärjestelmän purkamiseen. Nykytilanteessa alueteatteritoimintaa vastaava toiminta olisi kustannustehokkaampaa ja järkevämpää hoitaa VOS-järjestelmästä erillään ja kohdistaa alueelliseen kiertuetoimintaan esimerkiksi 3-vuotisia rahoitusjaksoja, joiden saajasta päätettäisiin Taiken avoimen haun kautta. Esittävän taiteen vapaalla kentällä on runsaasti kokeneita toimijoita, jotka pystyisivät toteuttamaan alueellista esittävän taiteen toimintaa, siihen liittyviä työpajoja ja muita soveltavan taiteen toimintoja kustannustehokkaasti ja taiteellisesti korkealaatuisesti. Tämä vapauttaisi nykyisiltä alueteattereiksi nimetyiltä VOS-toimijoilta taiteellisen henkilökunnan resursseja käytettäväksi omilla näyttämöillään sekä korjaisi kustannusvääristymää, jossa kunnat eivät osta vapaan kentän toimijoiden esityksiä, koska voivat saada alueteatteriesityksiä murto-osalla siitä hinnasta, mitä vapaan kentän ammattilaisten on pyydettävä esityksistään palkkojen ja muiden kustannusten kattamiseksi.

Svenska Teatern ja Tampereen Työväen Teatteri –nimisten teattereiden rahoitusasema (6§)

Valitse sopivin

En kannata

Muutosehdotus tai muu kommentti

-

Määräajoin laadittava toimintayksikön rahoitusta koskeva suunnitelma (7 §)

Valitse sopivin

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

-

Hakeminen valtionosuuden piiriin (8 §)

Valitse sopivin

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

8 § ensimmäisessä momentissa säädettäisiin, että valtionosuuden piiriin voisi hakea vain kolmen vuoden välein. Jos hakuvuodet menevät yksiin Taiteen edistämiskeskuksen 3-vuotisen toiminta-avustuskausien kanssa, on määrääjain hakeminen järkevää.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tulisi kuitenkin huolehtia yhdessä Taiken kanssa, että kahden eri rahoitusjärjestelmän hakuprosessit ja toiminnan arvioinnissa käytettävät kriteerit olisivat niin yhdenmukaisia, että toimijoille riittäisi käytännössä yhden hakemuksen tekeminen: jos hakijaa ei hyväksyttäisi valtionosuuden piiriin, voisi Taike myöntää toiminta-avustuksen saman hakemuksen perusteella

Määrääjain tehtävä valtionosuuden edellytysten täyttymisen arviointi (8 §)

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

On lähtökohtaisesti erittäin hyvä, että toisin kuin nykyjärjestelmässä, kaikkia VOS-toimijoita arvioidaan jatkossa määrääjain. Uudessa järjestelmässä ei tulisi olla toimijoita, joiden asema on toistaiseksi voimassa oleva, vaan valtionosuuspäätösten tulisi olla 3- ja 6-vuotisia määräaikaisia päätöksiä.

8 § momentit tuovat esille uuden järjestelmän lähtökohtaisen epätasa-arvon: määräaikaisen 3-vuotisen päätöksen saaneet joutuvat hakemaan uudestaan järjestelmän piiriin (8 § ensimmäinen momentti), mutta toistaiseksi voimassa olevien toimijoiden osalta ehdotetaan menettelyä, jossa ministeriö arvioisi erillisellä arvioinnilla toimijoiden kelpoisuuden jatkaa toistaiseksi valtionosuuden piirissä. Vaikka perusteluissa mainitaan, että toimijoiden tulisi toimittaa arviointia varten ministeriöön vastaavat tiedot kuin haettaessa valtionosuuden piiriin, ollaan silti luomassa yhden järjestelmän sisään kahden eri kerroksen väkeä.

8 § hakuun ja arviointiin liittyvissä kysymyksissä kiteytyy se, että nykyisen kahtia jakautuneen rahoitusjärjestelmän lisäksi uuteen VOS-järjestelmään ollaan luomassa sisälle ylimääräistä väliporrasta. Huolena on, että nykyiset VOS-toimijat siirretään suoraan toistaiseksi voimassa olevan valtionosuuden piiriin ilman että niiden toimintaa tai taiteellista laatua perusteellisesti arvioidaan. Tämän lisäksi vapaalta kentältä voi nousta muutamia toimijoita 3-vuotisen määräaikaisen valtionosuuden piiriin, mutta tulevien hakujen yhteydessä ainoa muutos ja uudistuksella tavoiteltu joustavuus tai vaihtuvuus tapahtuukin vain vapaan kentän toimijoiden ja 3-vuotisten VOS-toimijoiden välillä. Tällöin uudistus ei tuo kokonaisuudistusta nykytilanteeseen, vaan pelkästään uuden erilaisen avustusportaan järjestelmään.

Valtionosuusprosentit 37 ja 60 (rahoituslaki 22 §)

Valitse sopivin

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

-

Esittävien taiteiden yksikköhinnat (rahoituslaki 35 §)

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti

On perusteltua, että musiikille ja muulle esittäville taiteelle on laissa ehdotettu erillisiä yksikköhintoja nykyisen järjestelmän tapaan. Jakoa perustellaan erilaisella kustannusrakenteella, mutta oopperan ja operetin tulisi näillä perusteilla olla ehdottomasti muiden esittävien taiteiden kanssa saman yksikköhinnan alla. Se, että oopperassa ”musiikin osuus on tyypillisesti korostuneempi” kuin esimerkiksi musikaalissa, ei poista sitä seikkaa, että oopperaesitykset vaativat yleensä vastaavia näyttämötekniisiä ratkaisuja, lavastusta ja puvustusta kuin musikaalit tai teatteriesitykset. Tämän vuoksi lain perusteluissa mainittu arvio siitä, että oopperan kustannusrakenne vastaisi enemmän orkestereita, on yksinkertaisesti väärä.

Muut kommentit ja huomiot (seuraava kohta):

Vapaata kenttää ei tule unohtaa, vaikka valtionosuusjärjestelmää uudistetaankin. Erilaiset tuotanto- ja organisaatorakenteet eivät kaikki taivu samaan muottiin, vaan useat vakaat, pitkäaikaiset ja ammattitaitoiset toimijat tulevat yhä jatkamaan vapaan kentän toimijoina. Tuleekin varmistaa, että vapaan kentän rahoitusta kasvatetaan ja toimintaedellytyksiä täten parannetaan.

Tuisku Iiris
Todellisuuden tutkimuskeskus